

ERDŐBEN

Hallgatag emberek vagyunk mi, favágók, gondolhatjátok. Meg aztán minek is beszélénk? Elmondja a mi mondókánkat az erdő meg az ég. Ha mérgesek vagyunk fujnak és dörmögnek a fák, ha sírós kedvünk lenne, potyog a zápor s ha jó kedvünk kerekedik, dünyög a szél mi helyettünk. Így hát nem igen beszélük. Hadd szóljon körülöttünk a világ.

De nehogy azt higyjétek, hogy nem vagyunk érző emberek, nincs szívünk. Aki hallgat, az sok mindent tud, meg lát, meg érez, éppen csak nem beszél. Így vagyunk mi is ezzel a dologgal. Meg aztán nem is kenyerünk a beszéd. Érdesnyelvű emberek vagyunk, csak dörmögni meg káromkodni jók. S mintha meg lenne kötözve a nyelvünk. Favágók ilyenek, mondják az asszonyok, akik feljárnak ide a hegytetőre, sajtot hoznak, túrót, meg tejet s jó, fehér, frissensült kenyeret, meg-hintve apró köménymaggal. Fát vesznek tőlünk télire, s kenyér-sütéshez.

De azért nagynéha elhagyja egy-egy apró hang a szánkat: a csodálkozásé. Mert csodálatos ilyenkor az erdő, nyár elején. Mint egy felfakadó bimbó olyan. Egy hatalmas, nagy melegillatú bimbó. Bizony megreszket az ilyen kérgesszívű emberek lelke is, ha beleszagol a szellőbe, a völgyből. Mit hoz onnan? Emléket-e vagy asszonyillatot? Végigsimít és elszáll. Mi meg nézzünk utána s kiballagunk a tetőre.

Nincs akadály a szemünk előtt, végiglátunk egész a Dunáig. Ott csillog, kanyarog a víz a párás messzeségben. S ha éles, tiszta idő van, még a csónakokat is láthatjuk, csak a halászhálók foszlanak szét a távolságban.

Asszony, gyerek ritkán kerül ide, az sem a miénk. Azok ottmaradtak a városban, faluban, kinek hol. A tejesasszonyok hozzák nekünk lentről a mi asszonyaink illatát s üzenetét, ezért szeretjük őket, s néha tréfás kedvünkben meg-megcsípkedjük a mellüket s combjaikat.

Reggel korán kelünk, megélezzük a fűrészt, aztán nekivágunk a hegynek. S szinte szikrát vet a fa, amikor odacsapjuk a szekercét.

A legerősebb köztünk Ali. Nem, ne gondoljátok, nem török ő, csak egy piros, feketebojtos fezt visel örökösen a kobakján. S nagy, lekonyuló bajsa van, szúrós fekete szeme. Meg rettenetes ereje. Ha megráz egy szálfát, recseg-ropog. Ha odavág a szekercével nem egyszer kettétörik a nyele. Akkor sem szól, csak csóválja a fejét. Talán még sohasem hallottuk beszélni. Néha álmomban felriadok, Ali itt alszik mellettem, s úgy rémlik, mintha valaki kiáltozott volna. De nem tűnődöm, elnyom hamarosan az álom.

Még kiről beszéljek? Itt van a sánta Vendel, alacsonytermetű, szőke, világoskékszemű fiú, mindig mintha sírna olyan szemeket me-

reszt. Néha-néha, ha kiül a tetőre, vasárnap délután, — mert olyankor nincs munka —, előveszi a szájharmonikáját és dudorászik. De félrehúzódik, mert tudja, hogy minket zavar a hang, szeretünk magunkba-mélyedve tünődni s figyelni a harkályt a fán. Sánta szegény, de azért úgy bírja a munkát, mint mi, egészségesekek.

A másik kalyibában lakik a Gábor, aki asztalos volt valamikor s most minden reggel ő élezi a fűrészek fogait, hogy jól belevájják magukat a fák húsába. Mellette feküdt egy férfi, bizonyos István nevű, de egy reggel hült helyét találtuk, megszökött.

Így vagyunk hát négyen, favágók, csendesen. Mászt nem tudunk egymásról, csak a nevünket, meg Gáborról, hogy asztalos volt. Ez minden, de itt ez is elég. Minek többet tudni az emberről? Ha megcsinálja munkáját, befalja a szalonnát, meg a zöldpaprikát és lefekszik, elég az. Nem? Itt nem firtatják, hogy ki-kicsoda. Dolgozik és kész.

Egy reggel aztán hangos kiáltásra ébredünk. Hajnal van még, apró fénycsíkok rezzennek át a fák törzsei között. Ilyenkor olyan csend van az erdőben, mint kápolnáinkban vasárnap este. Először Ali ébred fel, megbök engem, én is felneszelek a hangra, amely azt kiáltozza: hahó, eeeemberek, eeeemberek, így elnyujtva. De erre már Vendel is nyujtózik, s mintha Ali morogna, mert felébresztették hajnali álmából. Még hűvös van, harnatosan csillog minden, amikor fázva széthúzom az ajtónak használt pokrócot s kitekintek.

Ott áll Gábor a kunyhó előtt, borzasan, derekára rakott kézzel s előtte egy ember, nyilván a kiabáló. Csak nézek, amikor Gábor bejön hozzánk és azt mondja, menjek ki. Munkát keres egy ember.

Ha valamit el kell intézni, engem szólítanak. Magamrakapom az ingem s megyek most is. Nem tudom, miért bíznak bennem, lehet, én tudok legjobban beszélni köztük. Erre gondolok, mikor odalép elé az ember s mondja mit akar. Munkát. Kérem, tud-e fát vágni? Olyan mosoly villan át rajta, mintha egy nagyszerű tréfát hallana. S kezdi elsorolni, hol irtott már erdőt. Nem hallgatom sokáig, amúgyis hiányzik egy emberünk, az, aki megszökött Gábor mellől. Kezetyujtok neki, hogy jól van. Belecsap, elintéztük.

Gábor viszi megmutatni neki a vackát. Én is nyujtózom egyet még a nap felé s látom már a többiek is jönnek ki cammogva a kalyiba ajtaján.

Két lépésre fut a patak, odamegyek, jól megdörgölöm magamat hideg vízzel s ez mindennap felébreszt. No, szólok oda Vendelnek, aki itt biceg mellettem, lesz már, aki aprítson helyetted. Csak oldalról látom, hogy visszaient. Így megyünk némán a szerszámokért s a tarisznyáért.

Ma Gábor marad itthon főzni. Paprikáskrumpli lesz s ennek előre örülök. Tudom, mindegyikünk örül. De nem szól senki, semmit. Hallgatunk.

Hanem a némaságnak hamar végeszakad. Alig érünk ki az útról, odalép mellém a friss ember. Én ilyenkor szeretem nézni azt a párás csillogást a fák között, amelyen átremeg a korai napsugár. Van ennek valami különös zenéje, azt hallgatom. Meg nézem, ahogy a könnyű porszemek ugrándoznak a sugárban. S a bakkancsomat, amelynek orra

harmatos lesz a fűben. De odarúgtat az új. Azt kérdezi: — Messzire megyünk? — Először megütközöm a kérdésem, nem vártam ilyenkor a szót, de válaszolok. Inkább csak vállrándítással jelzem, hogy: nem. Alig hallhatóan. Az új ember szaporán kitart mellettem. Egyideig még melázik, figyeli a csillogó sugarakat, de aztán megszólal.

Végetérhetetlen beszélgetés bugyog fel belőle. Először várja, hogy válaszoljak, de mikor látja, hogy nem mondok semmit, egy kicsit meghökken.

Megvonja a vállát s tovább beszél, nem zavarja semmi. Mi mindent összehord! Alig félóra, hogy a kalyibából felérünk a Mohos lejtőre — ahol az irtás van — s ezalatt folyton jár a szája. De csak a duruzsolását hallom, azt már nem tudom, hogy miről beszél. Csak a hang folyik el mellettem, hol erősödve, hol gyengülve, mint egy kis patak. Mellettem — ha oldalra pillantok, jól látom, — ott ugrál ez a kis emberke. És beszél, beszél.

Megérkezünk, letesszük a tarisznyát, végighúzom újjamat a szerkeze élén s csettintek nyelvemmel, megelégedéssel. Vendel balszemét behunyva, maga elé tartja a fűrészelt s azt vizsgálja, vajjon a fogak eléggé ki vannak-e hajtogatva. Igazit egyet-kettőt egy kis reszelővel, aztán hozzálátunk.

Fent jár már a nap s csak most nézem meg először az újonnan jöttet. Alacsony, barna emberke, inge rojtos s a kabátja is; ez mintha megnyugtatta. Magam sem tudom, miért — talán mert annyit beszélt útközben — kicsit nyugtalanul nézegetem s érzem, hogy belül nincs valami rendben.

Nyugtalan vagyok, igen s ezt az ingadozást ez a kis barna emberke okozza.

Most ott húzza a fűrészelt Vendellel, szemben velem s ha nem is hallom, látom, mozog a szája, beszél.

Eleinte hallgatjuk, aztán mérgesek leszünk rá. Mi mindent tud összefecsegni! Beszél a Kárpátokról, ahol medvére vadászott, sötét estékről, amikor asszonyokat szöktetett felvidéki kisvárosokban, hatalmas szekerekről fával megrakodva, útban az Alföld felé, óriási disznókról, amelyeket mind egymaga ölt le a Dunántúlon. Beszél a Balatonról és a felhőkről, a viharokról, meg a hajnalokról. Beszél a sógoráról, aki hazajött a hadifogságból és egy orosz nőt vett feleségül, az öccséről, akit lopás miatt lecsuktak, de már kiszabadult. Arról is beszél, hogyan ült a Dunaparton s másfél óra alatt hatvan kiló harcsát horgászott, nem is olyan messze innen, Esztergom alatt. Aztán átváltja a szót és a városról kezd beszélni, ahol lakatos volt egy nagy gyárban, aztán szövőmunkás egy másik üzemben. Villamosvezető is volt — s erről is sokszor, szívesen szól — temetési vállalkozónál kocsis, azon a szép, fekete batáron, amely a semmibe vontatja az embereket. De a bakról is lekerült — meséli —, mert egy szép napon össze szűrte a levelet a vállalkozó feleségével, s főnöke nem szerette az ilyen dolgokat. Mennie kellett s innen egyenesen átvágott az Alföldre, nyáridő volt — egy kis csépell búzaillatot szívni magába.

Hogy mikor történtek vele ezek a dolgok, azt nem mondja. Csak beszél, összevissza, megállás nélkül, reggeltől-estig, amíg el nem

nyomja az álom s nem veszi észre, hogy haragszunk már rá ezért a sok locsogásért. Egyszer-kétszer megpróbálok szólni neki, hogy hagyja abba, s akkor kis, barna üstökét hátravetve, olyan csodálkozó szemekkel néz rám, hogy szinte megsajnálom.

Beszél. Ali összehúzza a szemöldökét s Vendel egyre ritkábban veszi elő a szájharmónikát. Mintha felhő ereszkedett volna a kedélyünkre. De nem szól senki semmit. Csak a kis, sovány emberke.

Mint a zuhatag, úgy peregnek a szavai. Beszél három kisgyerekről, két kislányról és egy fiúról, akik még nem járnak iskolába, de akiket fel akar nevelni, itt laknak a hegy alatt a faluban, anyjukkal, aki az ő felesége. És beszél az asszonyról, aki alacsony, szőke és fekete szemű, nagy mélyenülő szemekkel, kiugró pofacsonttal, vékony, hajlékony, kis karokkal. Beszél a ruhákról, különösen egy piros, babos ruháról beszél szívesen, nagy fehér pettyekről s érezzük, hogy ebben különös kedve telik. Úgy színezi, cifrázza, hogy szinte látjuk az asszonykát a piros ruhában. S beszél a Jóskáról, a legidősebb fiúról, aki anyjának mélyenülő szemeit örökölte s Zsuzsáról, a középső kislányról, aki az ő barna hajával járkal a világban és a legkissebbről, a Katáról, aki még pendelyes. Beszél a szobákról — az ő házában —, ahol a falon a kereszt felett Belzebúb képe van, hogy mindkettőnek eleget tegyen és ne bántsa egyik sem és a szekrényről, ahol három vég tiszta, fehér vásznat tartogat, akkorra, ha a gyerekek felnőnek. És beszél az udvarról, amit tavasszal felterve a gyom s ahol a kis, szőke asszony hajol a kapára és tisztítja a keskeny utakat. Beszél az apró kertről s a szőlőlugasról a ház előtt, a rózsákról, amelyek a lugas végében nyílnak. Beszél a nagyudvarról is, ahol az istállóban egy tehen van s két kis malac az ólban. Beszél a csirkékről s a nagy orpingtoni kakasról, amely az övé s amely egyetlen a falujában.

Ekkor már lassanként tágranyilt füllel hallgatjuk. Képzeletünkben megjelenik egy fehér ház, három hancurozó gyerek s egy hűslevegőjű kis szoba, ahol az asszonyka takarít. Látjuk a tehenet s a malacokat, a szőlőlugast s a tavasszal gyomverte udvart.

S mindannyiunk szívébe egy aprócska melegség költözik. Ali ümmög, kezében megáll a szekerce s különös derű ömlik el az arcán.

Kisfiúk szaladgálnak köztünk. Kalyibánk köré szőlőlugas nevelődik s a faág, amelyre kabátjainkat akasztjuk, átváltozik barna fogsos szekrényvé, amelynek fenekén három vég vászon lapul.

Az ember meg beszél.

Egy reggel aztán otthonmaradt főzni. Egyedül! ballagunk az úton az irtás felé, igyekszem hallgatni a napsugarakat s figyelem, mint nedveződik be a bakkancsom, de nem sikerül. Hiányzik a hang s ekkor odalép hozzám Ali és azt mondja: „Küldj a Jóskáért!”

Már várom ezt a szót s ezért nem lep meg, hogy Ali hangját halom három hónap óta először. Intek Vendelnek, aki már érti, mit akarok. Visszafordul s látjuk, amint eltűnik a kanyarban. Utánafolyik a napsugár, szikrázik a szemünk. S csak akkor megyünk tovább, amikor a Jóska megérkezik. Már messziről kiált s látom, amint Alinak felcsillan a szeme.

Hogy ömlik belőle a szó! Vágjuk a fát, én Alival fűrészelek, nem messze tőlünk a Gábor s ő. A fűrész halkán sóhajt s a kiröppenő fapor

csillog a napsugárban. De még így is hallom azt a kellemes duruzsolást, amit idehord a szél. Miről beszélhet — tűnődöm s szeretném hallani. Rápillantok Alira s tudom, hogy ő is erre gondol. Kicsit idegesen megrándul kezünkben a fűrészt s megpendül. Hatalmas, széles tölgyet vágunk, oly nagy, hogy még Ali sem éri át a derekát, csak ketten. Jó mélyen vágunk már a húsába, alig van néhány centi s ledől. Rántjuk a fűrészt, szeretnénk végezni, hívogatóan csillog a tarisznya s benne a sok jó: zöldpaprika, paradicsom, hagyma s a szalonna, fehér kenyérel. Éhesek vagyunk. Mindjárt ledől. Óvatosabban mozgok s intek Alinak, hogy vigyázzon. Visszaint, hogy érti. Mégegyszer átpillantok a másik fához, azok ketten állnak, nevetnek. Szeretnék ott lenni s a szám még így is mosolyra nyílik.

Hirtelen megbillen a fa, nagyot kiáltok, fent a tetején már csörren az ág, amint a szomszéd fák levelét súrolja s növekvő gyorsasággal hullani kezd. Rémuült: „Vigyázz!” hagyja el a számat, egy pillanattal előbb hullik, mint gondoltam, Ali kiugrik alóla, de még így is véresre karcolja egy közeli ág, recseg-ropog az erdő, surrannak a vonalak a fák közt, összerosódnak az arcom, a félelem egyetlen szívdobbanása sűrűsödik bennem. Csak annyit hallok, hogy Ali rekedten felhőrdül, nem tudom, figyelmeztetni akar-e, vagy a fájdalom rázza meg, látom, amint Gábor kerekre nyílt szemében megvilan a halálfélelem s egy hirtelen ugrással elveti magát a földre. Jóska háttal áll nekünk, hallja talán, de nem érti a hangokat, annyira elmerülten mesél — az otthon jár fejében biztosan, az asszony, a lugas, a rózsák, a gyerekek, az az orpingtoni kakas, — látja, amint Gábor elhasal s csodálkozó, felnyílt szemmel fordulna hátra, de félfordulatot sem tesz, amikor rávágódik a tölgy, borzalmas csapással. Csak egy apró nyögést hallok, minden homálybaborul előttem. A fa még mozog, levelek szállnak a levegőben, odaugrom. Egyetlen mozdulattal utánam már Ali is ott van a szerencsétlenségnél. Nem is törődünk Gáborral, aki lassan tápáskodik fel, véresre zúzott karral a földről, minden gondolatunk a másiké. Csattog a szekerce, hogy megszabadítsuk az ágaktól a fekvő testet, amely a fa törzse alá került. Ali véres arccal, izzadtan, lihegve tör utat magának az ágrengetegben, én lélekszakadva dobálom a tisztás felé az ágakat. Az ember ott fekszik a faderék alatt, rettenetes állapotban. Karja kicsavartan, összezúzva, egyik lábát majdnem leszakították az ágak s tarkóján egy véres folt.

Most már megállunk. Egyideig nézzük a halottat, nem tudunk szólni. Addig odaér Gábor is, aki hirtelen sírni kezd. Nem törődünk vele, biztosan most tör ki rajta az ijedtség és a félelem. S amikor megpillantja a fekvő testet, még jobban zokog. Ali ránéz, erre elhallgat.

Hamarosan kiszabadítjuk a fiút. Már nincs benne élet, roncs az egész test. Rögtönzött hordágyat készítünk neki a levágott tölgyágakból s rátesszük. Mára vége a munkának, szóltanul elindulunk a kalyibánk felé. Csend van, a madarak csivognak, süt a nap és olyan üres minden. Ali meg Gábor viszik vállukon a hordágyat. Lehajolok, hogy felvegyek egy számócát, számba veszem, de megkeseredik s eldobom, egyetlen mozdulattal.

Mikor átveszem Gábortól az ágyat, majdnem leejtem. Ali elől megy, nem szól semmit, de látom, tépelődik. Tudom, ő küldött ma az emberért s most ezért eszi magát. Dehát mindegy, megtöntént.

Vendelben is benneszakad a kiáltás, amikor meglátja a hordágyat. A halál megrendít bennünket, félénkké tesz. Nem mintha most látnánk először halottat. Volt elég a fronton, de ez más.

Egy ideig körülálljuk a testet s nézzük. Érdekes módon az arca teljesen felismerhető. Háttal állt, hátsó koponyáját zuzta szét az ütés. Az arc épen maradt. Haragosan, támadóan néz ránk. Ali elfordul.

De intézkedni kell. Hamarosan határozunk. Ali veszi a kabátját, fejébe nyomja gyűrött sisakját, elindul lefelé a faluba, ahonnan az ember való. Értesíteni kell az asszonyt, arról, hogy mi történt. Ali maga vállalja a feladatot, szó nélkül. Lessük, amint eltűnik a fák közt. Nem siet, mintha szeretne visszafordulni. De tehetetlen s mintha dróton rángatnák, úgy hullik lefelé a lejtős hegyoldalra.

Pipázunk s ülünk. Lassan múlnak az órák. Kiállok a tetőre, hogy nézzem a Dunát, de köd van, nem látni semmit. Nyugatról felhősödik, már csak egy vékony csíkon bújik elő a nap a szürke gomolyok mögül. Lábammal egy apró csigát piszkálok, aztán elengedem. Visszahúz valami a többiekhez. Ott ülnek a földön maguk elé meredve.

Néhány kövér, nagy csepp esik, de ebből nem lesz komoly eső. Vékonyak a felhők, átlátszik rajtuk a kék. Lehet már három órája, hogy itt ülünk. Mindannyian Alira gondolunk, akinek jönnie kellene már.

Előbb az asszony bukkan fel a domboldalban, utána fujtatva Ali. Rohannak. Az asszony szőke haja kibomlik a sietésben, nagy piros kendőjét maga után húzza, lobogtatja a futás szele. Oly gyorsan közelednek, hogy nem is érünk rá megnézni a nőt. Úgy rémlik, pontosan olyan, ahogy Jóska leírta.

A test itt fekszik előttünk, letakarva kabátjával s mi levett kalappal álljuk körül. Nincs köszönés, nincs semmi, csak mereven bámuló szemek vannak. A nagy, piros kendő lassan elterül a földön s az asszony egyetlen vinnyogó hanggal rohan oda, ahol a letakart testet látja.

Mozdulatlanul állunk, szívünket összemarkolja a fájdalom. Szeretnénk távolmaradni ettől a pillanattól, de nem lehet. Érezzük, hogy a következő másodpercben lerántja a kabátot az arcáról s akkor iszonyú látványban lesz részünk. Ali eltakarja az arcát, de látszik, hogy a melle emelkedik. Bennünk is készül a sikoltás a zokogó asszonnyal.

Egyetlen heves mozdulattal szinte letépi a kabátot. Hirtelen kiáltás hördül fel belőle, de félbeszakad. Úgy rezzen meg bennünk a csend, mint a fábahajított kés. Az asszony felordít.

— Ez nem az én uram! S talpraugrik. A szemében megcsillan az örület. Ránknéz, de érezzük, hogy nem lát. S a szavát hirtelen nem is értjük. Mit mond? Nem az ő ura? Hát akkor kié? Csend hull ránk egy pillanatra, vastag és értelmetlen.

Az asszony töri meg. Felugrik a földről és ordítani kezd. Úgy ki-
virul, mint az orgona tavasszal, hirtelen. Tudtam! — kiabálja — tudtam! S elismétli százszor. Tudtam, tudtam, tudtam.

— Az én uram él! És haza is fog jönni. Várják a gyerekek. — Boldogan néz végig rajtunk. Mi csak állunk dermedten. Egyik szememmel a testet nézem, a másikkal az asszonyt. Felemeli a kendőt a földről s a vállára teszi. Ragyog s elálló pofacsontja mintha még élesebbé formálná a ragyogást. — Isten velük! — kiáltja — Isten velük! Megyek haza kenyeret sütni, vár a kicsi uram. Mire leérek, biztosan ott lesz, otthon!

S elindul futva, boldogan a domboldal felé.

Gábor egy mozdulattal ráhúzza az ismeretlenre a kabátot. Milyen idegen lett! Kicsoda ő? Odavetem Alinak:

— Hogyan találtál oda?

Halkan válaszol:

— Ahogy leírta.

Az egész ember hirtelen szétfoszlik a levegőben.

S aznap este szótlánul üljük körül a tüzet. A szalonna serceg csak a tűzben s az összeomló hasábok neszeznek.

ACZÉL TAMÁS